

Entente Florale Nederland

groen en gezondheid

Nationale Groencompetitie 2011

Voorwoord	3
Groen Loont !	4
Groene speelplekken	6
Groene Stad Award	8
De Vitale Groene Stad	10
De Entente Florale competitie	12
Criteria voor deelname	14
Jurering en Criteria	15
Nationale Groencompetitie 2011	
Ermelo	20
Dwingeloo (gemeente Westerveld)	22
Meppel	24
Overloon (gemeente Boxmeer)	26
Bourtange (gemeente Vlagtwedde)	28
Leeuwarden	30
Meerssen	32
Mening van de gemeenten	34
Colofon	39

Dit jaar is voor de gemeenten een jaar van de bezuinigingen en een uitdaging om daar op een creatieve manier mee om te gaan. Het geeft een positief gevoel dat tal van gemeenten er toch voor kiezen om ten aanzien van het openbaar groen een constructief beleid te voeren. Entente Florale Nederland ziet het als haar doelstelling om het grote belang van het groen voor welzijn, welbevinden en economie breed onder de aandacht te brengen van gemeenten, ook in de tijd van bezuinigingen. Onze nationale Entente Florale groencompetitie is daarbij een uitstekend middel. Maar onze insteek is nog breder. In het kader van De Groene Stad zijn in 2011 ook de ontwerpwedstrijden om De Groene Stad Award en voor duurzame groene speelplekken onder auspiciën van Entente Florale Nederland als neutrale koepel georganiseerd.

Competitie 2011

Dit jaar hebben vier dorpen en drie steden deelgenomen aan de groencompetitie Entente Florale en laten zij hun groenvisie, beleid en uitvoering door een deskundige en onafhankelijke jury beoordelen. Het wedstrijdelement is leuk, maar de impact is vele malen groter. Het genereert extra positieve aandacht voor het groen in de lokale politiek, in de gemeentelijke organisatie en bij burgers en bedrijfsleven. Hoe de gemeenten hun deelname en het effect daarvan zelf ervaren leest u in dit boekje. Want elk jaar vragen wij aan (beleids)ambtenaren die de deelname aan de Entente Florale coördineerden en bestuurders in korte interviews hun mening te geven over de in- en externe effecten van de deelname van hun stad of dorp aan de Entente Florale.

Thema 2011

Het congres thema van vorig jaar, Groen en Gezondheid, hebben we dit jaar een vervolg gegeven door er in de Entente Florale competitie een thema van te maken in de beoordeling door de jury van Entente Florale en de GGD, werkgroep Groen en Gezondheid. Hiervoor is een speciaal

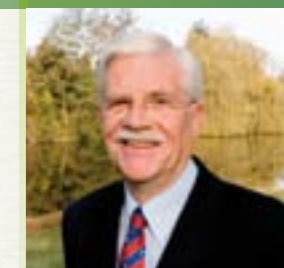
certificaat aan de bekroningen toegevoegd. De gemeenten kunnen laten zien wat zij doen om door middel van de groenvoorzieningen de gezondheid van hun burgers te bevorderen. Een gezonde inwoner heeft immers ook een positieve weerslag op de financiën van de gemeente. Groen loont dus.

Economische waarde van groen

In het symposium dat voorafging aan de prijsuitreiking van de Entente Florale 2011 hebben we 'Groen Loont' als onderwerp gekozen. Door goede samenwerking tussen de alle schakels in de keten, van gemeenten, ontwikkelaars, bouwers, woningcorporaties en de groene sectoren is nog een wereld te winnen. De belangstelling daarvoor groeit sterk. Uiteraard is de batenkant van het groen een belangrijk punt in de activiteiten van Entente Florale en zal daar voor in de competitie 2012 een special certificaat worden uitgereikt. Welke gemeente kan de stelling dat groen wel degelijk een economische waarde vertegenwoordigt het best in haar visie, beleid en uitvoering tot uitdrukking brengen?

In deze publicatie wordt ook in een artikel aangegeven hoezeer groen loont. Verder gaan we kort in op activiteiten als de Groene Stad Award en de ontwerprijvraag duurzame groene speelplekken en natuurlijk vindt u de criteria die worden gehanteerd en de beschrijvingen van de deelnemers in beide categorieën: steden en kleine steden/dorpen. Na elke beschrijving volgt een korte samenvatting van het juryoordeel. Een zeer belangrijk element van de competitie is het juryrapport met conclusies en aanbevelingen. Een rapport dat zo blijkt uit de reacties niet alleen met veel interesse wordt gelezen, maar ook daadwerkelijk wordt benut. In 2012 zal Entente Florale Nederland met enthousiasme verder gaan in het uitdragen van het grote belang van goede groenvoorzieningen in stad en dorp.

Drs Jaap J. Spros
voorzitter

Groen loont!

Investeren in groen: wat willen we en wat levert groen op?

Dat groen loont is nog geen gangbare gedachte. Toch zijn er zeker wel gemeenten die ervan uitgaan dat groen een investering is die opbrengt. Het is een manier van werken die de financiële mogelijkheden vergroot en leidt tot meer draagvlak voor groene investeringen. Entente Florale 2012 heeft het thema groen loont als extra beoordelingscriterium toegevoegd.

Groen wordt nog vaak beschouwd als een kostenpost. En dat blijft het ook als groen in de planvorming groen pas op het laatst aan de orde komt en wordt weggemoffeld op plekken die nog over zijn. „Wil je groen als een investering zien dan moet je veel eerder kijken naar: wat willen we en wat levert het op“, stelt Arno Goossens, adviseur ruimtelijke ontwikkeling bij de gemeente Amersfoort.

Illustratie:
Jeroen Helmer

Deze manier van werken past Amersfoort toe bij de herinrichting van park Randenbroek en omgeving. Het 65 ha grote gebied krijgt een financiële impuls van € 10 miljoen. In de buurt van het stadspark worden oude huizen gesloopt en nieuwe gebouwd. Het vernieuwde park wordt bij de verkoop van deze woningen in Randenbroek Zuid als achtertuin gepresenteerd. Daarmee krijgt het groen een functionele waarde: woningen met groen in de buurt zijn 4% tot 30% meer waard dan vergelijkbare woningtypen in een niet-groene omgeving. De bijbehorende hogere WOZ-waarde van de huizen in Randenbroek Zuid komt ten gunste van de gemeente. Zo krijgt de gemeente de investeringen in groen deels terug.

Combineren

Een andere manier om financiële middelen voor groen te genereren is door functies te combineren zoals Rotterdam doet. Groen is niet alleen van waarde voor onroerend goed, maar verbetert tevens de leefbaarheid in de wijk, dient als plek om te recreëren en heeft de capaciteit om water te bergen. De gemeente Rotterdam combineert groen, sport en water in de aanleg van een waterplein in de wijk Spangen. Bij zware neerslag fungeert het plein als opvang voor regenwater. Als het leeg is - 90% van de tijd - dient het als groene sport- en speelplek voor omwonende kinderen. „Die functiecombinatie is ideaal voor plekken waar weinig ruimte is. Bovendien is het mogelijk op die manier financiële middelen uit verschillende potjes bij elkaar te leggen“, zegt stedenbouwkundige Florian Boer die het idee van het waterplein met architect Marco Vermeulen bedacht. Een dergelijke koppeling van functies past ook Apeldoorn toe. Die gemeente herstelt het oude beken- en sprengensysteem om overtollig grondwater te bergen en regenwater af te voeren. Daarnaast is er aandacht voor natuurherstel (wadi's worden aangelegd en bomen geplant) en recreatie (ook fietsers en wandelaars hebben toegang tot de onderhoudspaden).

Doordat zo diverse belangen worden gehonoreerd kan Apeldoorn de kosten verdelen over burgers (extra rioolheffing), waterschap en gemeente. Bovendien krijgt het waterplan steun uit brede kring. „Een beek herstellen puur en alleen om de cultuurhistorische waarde, daar krijg je in deze tijd de handen niet voor op elkaar“, weet Hendrieke Rossingh van de gemeente Apeldoorn. „Maar combineer je het beekherstel met andere belangen dan wordt het een heel andere zaak en krijg je makkelijker draagvlak.“

Strategie

De bovenstaande voorbeelden tonen dat het idee van groen als een lonende investering in tijden van bezuinigingen een prima strategie kan zijn om de financiële mogelijkheden te vergroten en het draagvlak voor groene investeringen te verbreden. Entente Florale Nederland heeft aan de criteria voor de groencompetitie in 2012 het thema Groen Loont als extra beoordeling toegevoegd. Deelnemende gemeenten die kunnen tonen hoe zij groen functioneel inzetten en wat daarvan de opbrengsten zijn, behalen een extra certificaat.

Campagne Groen Loont!

Groen is geen kostenpost, maar een investering die zichzelf terugverdient. Die gedachte inspireerde een aantal organisaties (Plant Publicity Holland, Branchevereniging VHG, Hoveniers Informatie Centrum, ANWB, Groenforum Nederland, Entente Florale Nederland, Productschap Tuinbouw, Bouwen met Groen en Glas en Bomenstichting) om in 2011 de campagne Groen Loont! te starten. De campagne wil bestuurders en andere beslissers argumenten geven om in groen te investeren.

In het boek Groen Loont!, samengesteld door kenniscentrum Triple E, worden cijfers en trends over de maatschappelijke en economische baten van stedelijk groen op een rij gezet. Op een poster van een fictieve groene stad zijn deze cijfers gevisualiseerd. Vier nieuwsbrieven tonen hoe gemeenten, waterschappen en provincies groen in de praktijk toepassen om wonen, werken, recreëren en welzijn te vergroten.

meer informatie over Groen Loont vindt u op:
www.degroenestad.nl/groenloont

Groene speelplekken zijn belangrijk voor de ontwikkeling van het kind

Steeds meer Nederlandse kinderen groeien op in verstedelijkte gebieden, omgeven door asfalt en beton. Sommige van die kinderen hebben nog nooit lekker kunnen ravotten in de natuur, boomhutten kunnen bouwen of kikkervisjes kunnen vangen. Op schoolpleinen spelen ze vaak op grauwe, kale plekken. Als ze al buiten komen, want de voorkeur gaat vaak uit naar het spelen met mobiele telefoon of computer in plaats van buiten in de natuur. Concentratieproblemen en overgewicht zijn het gevolg.

Uit "Spelen in het groen; effecten van een bezoek aan een natuurspeeltuinen op het speelgedrag, de lichamelijke activiteit, de concentratie en de stemming van kinderen", een onderzoek uitgevoerd door A. E. Van den Berg, R. Koenis en M. M. H. E. Van den Berg in 2007, bleek dat een natuurlijke (buiten)spelomgeving kinderen stimuleert tot meer gevarieerd en creatief speelgedrag dan een niet-natuurlijke (binnen) spelomgeving.

Projectleider Agnes van den Berg concludeert, op basis van dit onderzoek, dat spelen in de natuur bijdraagt aan een evenwichtige, gezonde ontwikkeling van kinderen waarbij verschillende ontwikkelingsgebieden tegelijk aan bod komen. In een natuurlijke omgeving wordt door kinderen meer exploratief en creatief speelgedrag vertoond. Deze vormen van speelgedrag spelen een belangrijke rol in de ontwikkeling van vaardigheden, zoals abstract denkvermogen en zelfvertrouwen, die essentieel zijn voor een gezond en optimaal functioneren. Deze conclusies worden ook door mensen uit de praktijk onderschreven.

Prijsvraag Groene Speelplekken

In 2009 werd onder auspiciën van Entente Florale Nederland en op initiatief van Plant Publicity Holland en het ministerie van LNV de eerste editie van de ontwerprijpvraag voor duurzame groene (natuur) speelplekken georganiseerd. Het succes hiervan leidde tot de tweede editie in 2011, die weer door het ministerie, nu Economische Zaken, Landbouw en Innovatie, werd ondersteund. Gerenommeerde landschapsarchitecten en ontwerp bureaus, gemeenten en ook scholen deden hier aan mee. De prijsvraag Groene Duurzame Speelplekken wil kinderen van vier tot en met twaalf jaar meer mogelijkheden bieden om onbelemmerd te kunnen spelen in de vrije natuur. Opvallend waren dit jaar de 'realistische ontwerpen', met een goede balans tussen beplanting en (natuurlijke) speelelementen, en de 'integrale ontwerpen', met een gecombineerde functie van park en school. Bijna de helft van het aantal inzendingen kwam voor rekening van scholen, die al dan niet in samenwerking met gemeenten schoolpleinen wisten om te vormen tot prachtige groene speelweiden met vaak innovatieve vondsten. De brochure met de genomineerde ontwerpen van de prijsvraag Groene Speelplekken 2011 is kosteloos aan te vragen via info@ententeflorale.nl.

Groene Stad Award stimuleert integrale aanpak in de keten

Het is belangrijk dat ontwikkelaars, bouwpartijen en stedenbouwkundigen gaan inzien dat integrale samenwerking tussen de sectoren rood en groen nodig is om een leefbare omgeving te creëren. De leefbaarheid in het stedelijk gebied is nauw verbonden met een goede inpassing van groene ruimten. Aan de door alle partijen noodzakelijk geachte samenwerking in de totale bouwkolom ontbreekt het nog te vaak. Dit wordt niet alleen in de groene wereld zo gevoeld, ook vanuit de bouwwereld wordt al gepleit voor een betere samenwerking.

“We zijn te lang in stenen blijven hangen en hebben te weinig oog gehad voor het grote belang van het groen voor een goede leefomgeving, het groen. Maar er is nu sprake van een inhaalslag. Met de duurzaamheidsgolf neemt in de bouwwereld de erkenning van het belang van het groene product en de economische waarde er van met sprongen toe”. Dat zei Elco Brinkman, voorzitter van Bouwend Nederland, in een interview met het magazine De Groene Stad.

Integrale aanpak centraal

Onder auspiciën van de stichting Entente Florale Nederland hebben de groene organisaties Plant Publicity Holland en branchevereniging VHG het initiatief genomen tot een prijsvraag voor gerealiseerde projecten die zijn gebaseerd op de integrale samenwerking in de bouwkolom, van opdrachtgever, projectontwikkelaar en (landschaps)architect tot en met hovenier/groenvoorziener en boomkweker. De initiatiefnemers zien het als hun missie in dit project om door een bundeling van disciplines te werken aan een nieuwe woon- en werkomgeving die moet leiden tot een opwaardering van het echte groen naar een evenwaardige positie ten opzichte van rood, grijs en blauw, in een integrale aanpak van projecten. De specifieke eigenschappen en de functies van het groen staan centraal in deze prijsvraag.

Grote variatie

Binnen de genomineerde projecten van de eerste editie van deze prijsvraag was de variatie groot: stadsparken, woonomgevingen en dak- en geveltuinten. Bij de beoordeling keek de jury naar de inpassing in het gebied, naar het innovatieve karakter van het project, naar de kwaliteit van het gebruikte materiaal en naar de mogelijkheid en onmogelijkheid van beheer. Ook heeft de jury de kwaliteit van het integrale proces onderzocht en beoordeeld. De genomineerden hebben aangetoond dat het mogelijk is om door innovatieve samenwerking de kwaliteit van onze leefomgeving te verhogen. De Ontwerpwedstrijd om de Groene Stad Award werd gewonnen door het project Park Schinkeleilanden in Amsterdam- zuid.

Project Park Schinkeleilanden winnaar Groene Stad Award

Park Schinkeleilanden in Amsterdam heeft “DE GROENE STAD AWARD 2011” gewonnen. De jury baseert dit oordeel op de volgende overwegingen: Het vroegere landschap, een veenlandschap met een veenstroom, wordt als inspiratiebron gebruikt. Dit originele landschap wordt niet gereconstrueerd, maar op een artistieke wijze geïnterpreteerd. Een parklandschap dat voor de stadsbewoner “de natuur” representeert. Het park is sterk lineair vormgegeven, gebaseerd op transitverbindingen, met een fiets/voetgangersroute en het vaarwater van “De Schinkel”. Het verblijfsdeel van het park bestaat uit vier eilanden met elk een eigen functie. Deze twee functies zijn op een zeer professionele wijze met elkaar verknoopt. De parkinrichting heeft een duurzame inrichting (vlonders, bruggen) en een tijdelijke (boomstammen). Het gebied combineert de visuele schoonheid van het klassieke park en de natuurbeleving van de nieuwe stadsecologie. Een aanwinst voor de stad Amsterdam en een vernieuwend voorbeeld van “parkaanleg”.

De Vitale Groene Stad

Groen en Gezondheid

Entente Florale Nederland is onder de noemer de Vitale Groene Stad de derde fase ingegaan qua visie, beleid en aanpak. Entente Florale Nederland bepleit en stimuleert een positief groenbeleid van stad en dorp. De nationale groencompetitie Entente Florale is een belangrijk middel om de aandacht op het doel te vestigen.

Voor een derde achtereenvolgende periode van vijf jaar sloot Entente Florale een convenant met het ministerie van LNV, thans Economische Zaken, Landbouw en Innovatie. De doelstelling van Entente Florale sluit goed aan bij die van het ministerie, omdat... Entente Florale Nederland de visie van "De Groene Stad" als leidraad heeft en daarmee ook het grote economische belang van goede groenvoorzieningen voor onze maatschappij onder de aandacht brengt.

Rood en groen samen optrekken

De Vitale Groene Stad gedachte heeft tot doel het woon-, werk- en leefklimaat in de bebouwde omgeving te verbeteren. Een goede uitvoering hiervan vraagt om visie, creativiteit, meerjarenbeleid en vooral een integrale aanpak vanuit de verschillende disciplines. Op deze manier ontstaat een stedenbouwkundige visie (architect en landschapsarchitect) waarbij de groene component gelijk is aan grijs (infrastructuur), rood (onroerend goed) en blauw (water). Alle betrokkenen bij de gebiedsinrichting worden gestimuleerd om deze gedachte te omarmen. De belangen lopen parallel.

Daad bij het woord voegen

Groen is van belang voor de preventieve en curatieve gezondheidszorg, want wie in het groen woont, voelt zich niet alleen gezonder, maar is het ook. Groen en Gezondheid is het thema van Entente Florale 2011. Gemeenten die in 2011 deelnamen aan de competitie Groenste stad/dorp van Nederland werden door Entente Florale Nederland en door de GGD-werkgroep Groen & Gezondheid uitgedaagd om hun projecten en plannen voor gezond groen in te dienen. In 2010 werd de aftrap van dit thema gegeven tijdens het congres Groen en Gezondheid, waar diverse sprekers vanuit de wetenschap en de praktijk hun visie gaven op het belang van dit onderwerp. Na afloop werd het boek 'Een groene gezonde wijk' gepresenteerd, als inspiratiebron voor gemeenten hoe zij een groene gezonde wijk kunnen realiseren. Het doel van dit certificaat is dat er niet alleen gesproken wordt over groen en gezondheid, maar dat dit aan de hand van hun beleid en allerlei praktijkvoorbeelden ook zichtbaar wordt gemaakt.

Via Entente Florale Nederland en De Groene Stad zullen goede praktijkvoorbeelden onder de aandacht worden gebracht van overheid, politiek, bouw- en

gezondheidssector. Bij de prijsuitreiking van de Entente Florale competitie 2011 werd het certificaat Groen en Gezondheid uitgereikt aan de gemeente Leeuwarden.

Bewonersparticipatie

Bewonersparticipatie is naar de mening van Entente Florale Nederland van groot belang voor de sociale cohesie in een wijk en voor het creëren en in standhouden van groenvoorzieningen die passen in de wijk. Deelname aan de Entente Florale is een uitstekend middel om de inwoners van een stad of dorp bij het groen in hun woon-, werk- en leefomgeving te betrekken en draagvlak te creëren. Niet alleen op de korte termijn, maar als onderdeel van

het groenbeleid voor nu en de toekomst. Hierbij dient rekening te worden gehouden met alle groepen gebruikers, dus van zeer jong tot senioren.

Natuur

De aandacht voor ecologie en natuur maakt nog steeds onverbreekelijk deel uit van het aandachtveld van de Entente Florale. De natuur moet voor de inwoners goed bereikbaar zijn. Daarom pleit Entente Florale ook voor het trekken van de natuur tot in de stad door middel van groene longen.

De Entente Florale competitie

Aanmelding

Voor deelname aan de nationale groencompetitie wordt u als gemeente genomineerd door de coördinator van de stichting Entente Florale Nederland. Vindt u zelf dat uw gemeente (of een stadsdeel of kern) in aanmerking komt, neem dan zeker contact op.

Er is sprake van twee categorieën. Een 'stad' is een gemeente, of stadsdeel, die meer dan 15.000 inwoners telt. Het stadsdeel moet daarnaast ook nog over een eigen deelraad beschikken. Een gemeente met minder dan 15.000 inwoners valt binnen de categorie 'dorpen en kleine steden'. Een gemeente die is samengesteld uit een aantal kernen is gerechtigd een van deze kernen in te schrijven in de categorie 'dorpen en kleine steden'. Voorwaarde is wel dat het aantal inwoners van de kern kleiner is dan 15.000. Bij de jurering wordt alleen de betrokken kern en het buitengebied meegenomen in de beoordeling. Het aanmeldingsformulier kunt u downloaden op www.ententeflorale.nl. Dit formulier dient vervolgens per post of fax verstuurd te worden naar het secretariaat van de stichting Entente Florale Nederland in Boskoop. In overleg tussen het bestuur van de Entente Florale en u als gemeente wordt bepaald in welk jaar uw gemeente deel zal nemen. Alle aanmeldingen ontvangen een bevestiging van deelname.

Begeleiding

Vanuit de Entente Florale krijgt elke gemeente aandachtspunten, in de vorm van criteria van deelname, aangereikt. Deze worden in een volgend hoofdstuk uiteengezet. Daarnaast biedt de stichting de gemeenten begeleiding van een deskundige. Deze persoon kan de gemeenten helpen bij het geven van antwoord op vragen als: Waar wordt speciaal op gelet? Hoe denkt de jury over bepaalde zaken? Hoe kan de gemeente optimaal profijt trekken uit haar

deelname? Het is dan ook belangrijk om die begeleiding goed te benutten. Elke gemeente wordt door de begeleider in principe drie keer bezocht.

Internationaal

De winnaars van Goud in beide categorieën nemen deel aan de internationale competitie van Entente Florale Europe. Om hen optimaal voor te bereiden, krijgen ook de deelnemers een begeleider toegewezen. Ook hier speelt ervaring een belangrijke rol. Deze begeleider heeft extra oog voor de details die tijdens de internationale competitie door de jury van belang worden geacht.

De organisatie

De organisatie van de Nederlandse competitie van Entente Florale is in handen van de stichting Entente Florale Nederland. Deze organisatie wordt gedragen door het ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie, Plant Publicity Holland, Branchevereniging VHG, het Hoveniers Informatie Centrum, de Koninklijke Maatschappij voor Tuinbouw en Plantkunde (Groei & Bloei), de Vakgroep Groen, Natuur en Landschap van de Vereniging Stadswerk Nederland, de Nederlandse Vereniging van Tuin- en Landschapsarchitecten NVTL, Natuurmonumenten, de ANWB en Nationaal Groenfonds. Bijna al deze organisaties zijn ook in het bestuur vertegenwoordigd. Daarnaast wordt er nauw samengewerkt met organisaties als het Groenforum Nederland. De jurering ook in 2011 weer verzorgd door de onafhankelijke organisatie Vaste Keurings Commissie (VKC) te Roelofarendsveen.

Criteria voor deelname

In de dagelijkse woon-, werk- en leefomgeving van de deelnemende stad of stadsdeel, dorp of kern dienen er verschillende typen van groenvoorziening aanwezig te zijn, van natuurlijk tot cultureel groen, die het hele jaar door aantrekkelijk zijn. Natuurlijk moet al het groen in goede staat van onderhoud verkeren. Bepalende elementen zijn ruimtelijke inrichting, kwaliteit van de beplantingstypen en de indeling van het groen in relatie tot de omgeving. Kortom: de juiste plant op de juiste plaats.

Het op eigen kracht in praktijk brengen van lokaal natuurbeleid. Dit kan onder andere naar voren komen in natuurontwikkelingsprojecten of bestaande natuurprojecten. In dit verband wordt ook gelet op de vorm van de eventuele samenwerking met natuurbehoudorganisaties en -instanties, zoals Staatsbosbeheer en Vereniging Natuurmonumenten. De herkenbaarheid van de reeks ontwerp, aanleg en beheer van de groenvoorzieningen. Er moet een duidelijke relatie zichtbaar zijn tussen de groeninrichting en de stedenbouwkundige opzet, architectuur van gebouwen en infrastructuur.

Het openbare en particuliere groen moet het enthousiasme van alle betrokkenen uitstralen. Goed samenspel tussen deze betrokkenen, zoals gemeentebestuur, bewoners en bedrijfsleven is zeer belangrijk. Er wordt veel waarde gehecht aan de wijze waarop bewoners zijn betrokken bij groen in hun eigen wijk. Er wordt gelet op de aanwezigheid van toeristische en recreatieve elementen binnen de gemeente en het groen moet in zijn geheel net, veilig en schoon ogen.

Wat vraagt de Entente Florale van de gemeenten?

De deelnemende gemeenten moeten zich presenteren zoals ze zijn. De belangrijkste inspanningen die gevraagd worden, zijn het samenstellen van een route voor de jury door de gemeente en een samenvatting van de gemeentelijke visie op groen, natuur en landschap. Daarnaast is de gemeente verantwoordelijk voor het vervoer en de begeleiding van de jury tijdens de jurering. Voor de totale beoordeling is het van belang dat naast de hoogtepunten van het groen de kwaliteit van de dagelijkse leefomgeving van de bewoners en van natuur en landschap in de route in beeld wordt gebracht.

Milieu en landschap

De druk op milieu en het landschap wordt steeds sterker, vandaar ook dat de jury groot belang hecht aan een samenhangend beleid en uitvoering ten behoeve van een goed en duurzaam leefmilieu. Ook aan de integratie van groen, grijs en blauw in openbare ruimte en het zich bewust zijn van het belang van goede luchtkwaliteit en geluidsdemping wordt veel waarde gehecht.

Van groot belang is ook het voeren van een eigen beleid bij de bovengemeentelijke zorg op het gebied van natuur en landschap. Datzelfde geldt voor het tegengaan van ontwikkelingen die het karakter en de belevingswaarde van de natuur en het landschap bedreigen.

Jurering en jurycriteria

De jurering voor de nationale competitie is door de stichting opgedragen aan de onafhankelijke Vaste Keurings Commissie (VKC), een instelling die reeds meer dan 120 jaar bestaat. De jurering wordt uitgevoerd door het VKC-comité Entente Florale Nederland, dat is samengesteld uit tuin- en landschapsarchitecten, deskundigen uit het (groene) onderwijs, ecologie, hoveniers en groenvoorzieners, boomkwekerij en leden van de Vereniging Stadswerk Nederland. Deze vereniging is de beroepsvereniging voor gemeentelijke managers en beleid- of beheermedewerkers op het gebied van de ruimtelijke inrichting en het milieu.

Bij het beoordelen van de gemeentelijke inspanningen en de resultaten daarvan, werkt de jury met objectieve en openbare criteria die specifiek voor deze competitie zijn opgesteld. Tijdens de jurering gaat de aandacht uit naar een aantal belangrijke onderdelen. Elk onderdeel wordt beoordeeld in haar samenhang met het geheel. Aan de puntenwaarde-

ring voor de verschillende onderdelen zijn wegingsfactoren verbonden, afhankelijk van het belang van het aspect voor de totale beoordeling. De basis voor de bekroning is het totaal van de puntenwaardering bij de deelnemende gemeenten.

De Groene Stad

Door het investeren in en goed verzorgen van groen wordt met name de kwaliteit van de leefomgeving verbeterd. Groen levert een belangrijke bijdrage aan ons welzijn en aan de economie van ons land. Groen is multifunctioneel. De Groene Stad is een concept dat zich kenmerkt door vier programmalijnen: leefbaarheid, economie, gezondheid en biodiversiteit. De eerder genoemde aspecten van de beoordeling en waardering van de competitie sluiten nauw aan bij deze programmalijnen. Zo kunnen we dan ook met recht spreken van De Groene Stad, een streven dat van grote betekenis is voor de inzet en motivatie van Entente Florale Nederland. Actuele informatie over De Groene Stad vindt u op www.degroenestad.nl

De aspecten van de beoordeling

De jury heeft in de competitie van 2011 de volgende aspecten en wegingsfactoren gehanteerd:

1. Informatie van de gemeente 5%

Informatie vooraf en op locatie

- 1.1 volledige invulling van de vooraf gevraagde gegevens en verstrekking van andere relevante informatie ondersteunt door kaartbeelden (bodemaat, topografische grondslag eventuele themakaarten);
- 1.2 informatie bij de jurering gericht op de essentiële punten en inzicht over de inzet van de gemeente: op een breed terrein, dan wel beperkt, maar hoogwaardig;
- 1.3 tijdens veldbezoek een relevante route m.b.t. de doelmatigheid en compleetheid van de informatie.

2. Visie 20%

Totaalvisie binnen en buiten bebouwde kom

- 2.1 visie op de aard en de ambitie van de gemeente en inzicht in actuele problematiek;
- 2.2 waarborgen voor een duurzame zorg voor de openbare (groene) ruimte, zowel binnen als buiten de bebouwde kom, met name door voldoende bestuurlijk draagvlak;

- 2.3 zich bewust zijn van de eigen identiteit van stad en dorp en van de historische ontwikkeling van de bebouwde kom en het landschap, gepaard aan een inzicht in de geomorfologische basis, alsmede de stedenbouwkundige en landschappelijke structuur en de rol van het groen;
- 2.4 gemeentelijke inbreng bij het samengaan met de visies van andere instanties of overheden, met name in het buitengebied.

3. Groen binnen de bebouwde kom 30%

Ontwerp cultuurgroen

- 3.1 vertaling van visie naar beleid en in doelgerichte plannen voor het stedelijk groen;
- 3.2 stroken van het ontwerp en het beheer van de openbare ruimte met de gepresenteerde visie en het beleid;
- 3.3 afstemmen van zowel ontwerp als beheer van de openbare ruimte op het karakter van de wijken; (bijv. keuze tussen intensieve of extensieve aanleg dan wel beheer);
- 3.4 esthetische, duurzame, historische en ruimtelijke kwaliteiten van de ontwerpen op zichzelf;
- 3.5 een stedelijke ruimte met een karaktervolle, gevarieerde belevingswaarde dankzij de aanwezigheid van aspecten als goede vorm, kleur en materiaalgebruik, toegepast in onderlinge samenhang;

- 3.6 inspelen op hedendaagse vormen van inrichting en gebruik (natuurvriendelijk, toegankelijk, recreatief waardevol met goede structurele en groene verbindingen naar stadsrand en buitengebied, dak- en gevelbeplanting)
- 3.7 zorg voor eigen specifieke objecten in de gemeente of die van derden als bedrijfsterreinen, begraafplaatsen of terreinen bij ziekenhuizen en zorginstellingen;
- 3.8 zorg van bewoners voor bloemversieringen en (voor)tuinen.

Beheer cultuurgroen

- 3.9 beheer afgesteld op ontwerp en karakter van de diverse categorieën van het groen;
- 3.10 inzet van werkwijzen, vakkennis en materieel op het beheer t.a.v. een tijdige kwalitatieve en zorgvuldige uitvoering.

Elementen in het cultuurgroen

Ten aanzien van de volgende inrichtingselementen wordt een oordeel gevormd over hun noodzakelijk gewenste aanwezigheid, de feitelijke kwaliteit, alsmede de optimale zorg voor het onderhoud en de instandhouding:

- 3.11 Bloemen
- 3.12 Heesters en bosplantsoen
- 3.13 Hagen
- 3.14 Bomen
- 3.15 Gazons en andere grasoppervlakten
- 3.16 Water en oevers
- 3.17 Verharding
- 3.18 Kunst, in de openbare ruimte
- 3.19 Stadsmeubilair

Natuurgroen

- 3.20 voeren van een natuurbeleid op het land dat gebaseerd is op de ecologische mogelijkheden, waarbij gebruik wordt gemaakt van biotische

- en abiotische factoren met de daaraan verbonden soortenrijkdom;
- 3.21 als 3.20 met gebruik maken van de rijke mogelijkheden van de natuur in en langs het water;
- 3.22 zorg dragen voor de belevingswaarde van de stedelijke natuur;

Beheer natuurgroen

- 3.23 beheer dat is ingesteld op het typische karakter van natuur in de stad met het systematisch monitoren van flora en fauna en het op basis hiervan regelmatig uitvoeren van een beheer-evaluatie.

4. Groen buiten de bebouwde kom 15%

Totaalbeleid natuur en landschap

- 4.1 concrete en continue zorg voor behoud en versterking van de landschappelijke, dan wel natuurlijke kwaliteiten, alsmede tegengaan van ontwikkelingen die de waarde van natuur en landschap bedreigen
- 4.2 voeren van een eigen beleid bij gezamenlijke zorg (met bijv. SBB, Natuurmonumenten, provinciale landschappen) op het gebied van natuur en landschap. Landschap (excl. natuur)
- 4.3 visie op de opbouw en de ruimtelijke aspecten van het bestaand en nieuw te vormen landschap met aandacht voor de stads- of dorpsrand;
- 4.4 aandacht en zorg voor de geomorfologische grondslag van het landschap, naast die voor aanwezige historische objecten;
- 4.5 inzet voor het behoud en de ontwikkeling van karakteristieke onderdelen als landgoederen, bossen of bossages, lanen en erfbeplantingen;

Natuur

- 4.6 voortdurende en consistente zorg voor aanwezige natuurkwaliteiten met het vastleggen en nastreven van doelen en activiteiten bij uitbreiding en verbetering van deze kwaliteiten volgens een natuurontwikkelingsplan en waarbij de actuele natuurkwaliteit een afspiegeling is van de ecologische potenties van het buitengebied;
- 4.7 specifieke aandacht voor het ontwikkelingsbeheer met systematisch monitoren van flora en fauna en het op basis hiervan regelmatig uitvoeren van een beheerevaluatie;
- 4.8 optimale zorg voor het instandhouden en ontwikkelen van natuurlijke elementen als heide, grasland, bermen, oevers of poelen en dat ten aanzien van de feitelijke kwaliteit;

5. Duurzaamheid en milieu 10%

Structurele maatregelen

- 5.1 samenhangend beleid t.a.v. de duurzaamheid van de openbare ruimte (eigen beleid t.a.v. inrichting en beheer, stimulering en voorlichting publiek);
- 5.2 samenhangend beleid voor een goed leefmilieu (waterbeheer, woonomgeving, afvalbewerking, integratie groen, grijs en blauw, verhoging luchtkwaliteit en geluidsdemping);

Concrete resultaten

- 5.3 daadwerkelijke resultaten m.b.t. de duurzaamheid (inkoop, ecologische inrichting en beheer, steunen van particuliere initiatieven);
- 5.4 daadwerkelijke resultaten m.b.t. het leefmilieu (schoon, heel en veilig, beleid t.a.v. zwerfvuil, graffiti, hondenpoep);
- 5.5 niet toepassen van chemische middelen in het openbaar groen, bij toepassing op verharding worden afhankelijk van de methode punten afgetrokken;

Natuur- en Milieueducatie

- 5.6 planmatige (gemeentelijke) voorlichting en gericht onderwijs op het gebied van Milieu, Groen, Natuur en Landschap, alsmede het oog hebben voor de educatieve aspecten van het gemeentelijk groen;
- 5.7 stimuleren en ondersteunen van particuliere initiatieven op dit gebied en de aanwezigheid van een of meer voorlichtingscentra, kinderboerderijen, heemparken e.d.

6. Participatie 10%

- 6.1 beleid t.a.v. de betrokkenheid en mede beslissing van bewoners bij inrichting en beheer van het openbaar gebied;
- 6.2 daadwerkelijke resultaten van participatie en zelfwerkzaamheid;
- 6.3 steunen van bewonersinitiatieven in groen, natuur en landschap.

7. Recreatie en toerisme 10%

Recreatie

- 7.1 het door de gemeente stimuleren van het meer bewegen van alle groepen uit de bevolking;
- 7.2 De kwaliteit van de voorzieningen voor spelrecreatie, (goed bereikbaar, hedendaags ingericht en goed onderhouden, ook in de vorm van natuurspeelplaatsen);
- 7.3 het in de bebouwing zowel als in het buitengebied daadwerkelijk voorkomen van goede voorzieningen die gericht zijn op de openluchtrecreatie van de bevolking als sport- voorzieningen, sportieve recreatie, volkstuinten (goed verdeeld en bereikbaar, goed ontworpen en met meervoudig gebruik met aandacht voor alle leeftijdsgroepen).

Toeristische voorzieningen

- 7.4 voeren van een structureel en daadwerkelijk beleid, dan wel het geven van voorlichting op het gebied van recreatie en toerisme, terwijl de gemeente promotie voert en kaders schept voor particuliere initiatieven;
- 7.5 de aanwezigheid en kwaliteit van voorzieningen voor verblijfrecreatie die aantrekkingskracht uitoefenen voor bezoekers van buitenaf (dagcampings, kampeerterrinen);
- 7.6 net van toeristische voet- en fietspaden of vaarroutes, goed gemarkeerd dan wel beschreven en aansluitend op overeenkomstige regionale voorzieningen.

Prijzen

In beide categorieën, 'steden' en 'dorpen en kleine steden', worden prijzen toegekend. De deelnemers in beide categorieën krijgen respectievelijk een certificaat Goud, Zilver of Brons en een geldprijs. Tevens ontvangen zij een bord, waarop hun bekroning staat vermeld. Dit is zeer geschikt om bij de gemeentegrens te plaatsen. Verder ontvangen alle deelnemers een juryrapport. Daarin wordt de waardering van de jury en haar mening over de verschillende aspecten toegelicht.

De jury heeft het recht om deelnemers die op een bepaald onderdeel van de criteria een zeer hoog niveau hebben bereikt, voor te dragen voor extra certificaten op deelgebieden zoals natuur en milieu, participatie, landschap, biodiversiteit, economie en toerisme. Ook wordt een extra certificaat voor het beste onderhoudsniveau en een voor bewonersparticipatie toegekend. Voor 2011 wordt ook een Thema certificaat Groen en Gezondheid toegekend. Namens de Nederlandse boomkwekerijsector wordt aan de winnaars de boom van het jaar 2012 aangeboden.

De jury

De juryleden van 2011 in alfabetische volgorde, met achter de naam vanuit welke deskundigheid zij deel uit maken van de jury.

Roel van Aalderen (t), Huib Baayen (o), E.J. van Beusekom (e), Jacques Bongers (s), Thom de Bond (g), Marjon Dat (s), Bob Gussenhoven (g), Henny Hoek (g), Henk Hoppenbrouwers (g), Willem van Leeuwen (s), Jan Mauritz (s), J.H.A. Meeus (t) Ronald Mulder (s), Henk Rampen (e), Renate Siekman (s), Jan de Vries (b) en Gerard de Wagt, voorzitter.

s = Stadsmerk | b = boomkwekerijsector
t = tuin- en landschapsarchitect | o = onderwijs
g = groenvoorziener/hovenier | e = ecologie/natuurontwikkeling

WINNAAR GOUD IN DE CATEGORIE 'STEDEN'

Ermelo: vitaal, groen en zorgzaam

Ermelo is, met ruim 26.000 inwoners, een groene en bosrijke gemeente op de Veluwe met uitzicht op de randmeren. Naast de kern Ermelo zijn er acht kleine(re) buurtschappen.

Het gemeentelijk beleid staat voor 'Vitaal, Groen en Zorgzaam'. Vitaal vanwege het ruime aanbod aan voorzieningen (sport/recreatie/natuur) en de aanwezigheid van zorginstellingen en defensie als belangrijke werkgevers. Groen vanwege de nabijheid van de Veluwe bossen en heide. Zorgzaam vanwege de meerdere instellingsterreinen die mede het karakter van Ermelo bepalen. Bij inrichting en het onderhoud van de openbare ruimte wordt bijvoorbeeld meer dan gemiddeld rekening gehouden met mensen met een functie beperking.

Groenbeleid

De groenstructuurvisie van Ermelo vormt de basis voor de ontwikkeling van het stedelijk groen, dat invulling krijgt in uiteenlopende projecten, groot en klein, zoals: "De Horster Brinken" (landgoederen nieuwe stijl), Trefpunt & Taweb (woningbouw in bosrijke omgeving) en Parc Viventra/Hof van Chevalier (woningbouw op instellingsterreinen). Projecten van beperktere omvang zijn verbeterplannen omgevingsgroen en (buurt)speelplaatsen. Voor het behoud van waardevolle en beeldbepalende bomen is speciaal beleid gemaakt, dat o.a. voorziet in financiële bijdrage aan particulieren.

Groen wordt steeds meer een integraal onderdeel van elk planontwerp van de gemeente Ermelo. Daarbij zijn ecologie en spelen waardevolle functies en vertegenwoordigt voldoende bewegingsruimte voor jong en oud een belangrijke meerwaarde.

Het beheer kent onder de noemer "omgevingsbeheer" een integrale aanpak, gebaseerd op beeldbestekken.

Het groene karakter van Ermelo wordt naast het stedelijk groen en de fraaie landschappen ook bepaald door de aanwezigheid van bossen, heide en natuurterreinen, bijna allemaal Natura2000 gebied. Ook hiervoor zijn beleidsplannen opgesteld die rekening houden met recreatie, houtproductie (FSC-hout), flora- en fauna en cultuurhistorie (grafheuvels).

Samenwerking

Op verschillende fronten wordt samengewerkt. Met buurgemeente Putten is een landschapsontwikkelingsplan opgesteld, waardoor actief gewerkt kan worden aan het behoud en de verdere ontwikkeling van het karakteristieke landschap, dat in de loop der eeuwen is gevormd door de natuur en het gebruik door de mens.

Andere vormen van samenwerking liggen meer op het vlak van meedoen. Zo wordt samen gewerkt aan het landschapsonderhoud (KNNV), bos- en heidebeheer (vrijwilligers, cliënten zorginstellingen) groenonderhoud (Viventra/ Hof van Chevalier). Maar ook de burgers worden gevraagd een steentje bij te dragen aan een prettige en leefbare woonomgeving. Ook hier is sprake van samen werken aan plannen en uitvoering..

Recreatie & toerisme

Recreatie en toerisme is niet meer weg te denken in Ermelo. De vrijetijdsector is, naast de zorg en defensie, de belangrijkste werkgever in de gemeente. Met 120 campings en bungalowparken staat een kwart van alle vakantiehuisjes op de Veluwe in Ermelo. Natuur en landschap zijn voor de recreatie betekenisvol, want als de bedrijven in Ermelo niet in zo'n mooi bosgebied zouden liggen, waren ze minder aantrekkelijk voor de toerist.

Groen en spelen

In het verlengde van recreatie & toerisme ligt het gebruik van het groen in de wijken door de jeugd. Vanaf 2000 heeft Ermelo veel van de ongeveer 80 speellocaties verbeterd. Voor de gemeente Ermelo is de "ontgroening/vergrijzing" onder de jeugd nu aanleiding tot heroverweging van het aantal speelplaatsen. Nu wordt ingezet op het behouden en versterken van de grotere buurtspeelplaatsen met gevarieerde speelmogelijkheden en kleinere speelplaatsjes verspreid in de buurten. Voor de wat oudere jeugd zijn 5 speciale speellocaties ingericht voor een balsport en/of skaten, enkelen gecombineerd met een jongeren ontmoetingsplek.

Educatie

Sinds kort beschikt Ermelo over een nieuw centrum voor erfgoed, natuur en milieu, waar veel informatie is te vinden op het gebied van natuur, milieu en historie. Het verbeeldt de geschiedenis van Ermelo en de verbintenis van de bevolking met het omringende landschap. Vanuit dit educatiecentrum worden uiteenlopende activiteiten georganiseerd voor scholen en inwoners van Ermelo.

Samenvatting van de bevindingen van de jury

Ermelo besefte als kleine stad dat beleidsnota's noodzakelijk zijn voor een bestendig beheer van de openbare ruimte. Vervolgens geeft zij in ontwikkelingsplannen ook daadwerkelijk uitvoering aan het voorgenomen beleid. Ermelo erkent haar landschappelijke waarden op het grensgebied van de randmeren en het Veluwe-Massief. Ermelo beroept zich terecht op haar groene imago. De bekende heidevelden en bossen, maar ook het openbare gebied worden uitstekend beheerd. De gemeente verdubbelt haar groenareaal door intensieve samenwerking met zorginstellingen en natuurbeheerders zoals Het Gelders Landschap, Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer. Zij doet dit niet alleen: arbeidsparticipatie van cliënten van de vele zorginstellingen in Ermelo wordt breed ingezet, waardoor deze gemeente terecht aanspraak mag maken op de titel Zorgzaam. Ermelo kent haar geschiedenis: van de grafheuvels tot het Romeinse marskamp, van kleinste stad Horst tot het buurtschap Telgt; van de 300 ha boerengebruiksbossen vanuit de Middeleeuwen, zoals de Speulderha en Spriederbossen tot de Ermelose heide met het Veluws heideschaap.

De jury heeft waardering voor de wijze waarop Ermelo haar respect voor de natuur weet te verweven met de recreatieve en toeristische doeleinden.

Het bestuur van Entente Florale Nederland kent op aanbeveling van de jury de gemeente Ermelo Goud toe in de categorie 'steden'.

Dwingeloo

Gemeente Westerveld – Provincie Drenthe

WINNAAR GOUD IN DE CATEGORIE 'DORPEN EN KLEINE STEDEN'

Een uniek stukje Nederland: dat is Westerveld. Inwoners en gasten kunnen hier genieten van ongerept natuurschoon, ruimte en rust, van cultuurhistorie, maar ook van zeer eigentijdse evenementen en cultuuruitingen.

Natuurlijk Drenthe

De slogan 'Westerveld, natuurlijk Drenthe' geeft perfect weer waar Westerveld in uitblinkt: natuurschoon. In de gemeente zijn bijvoorbeeld de twee Nationale Parken het Dwingelderveld en het Drents-Friese Wold én het uitgestrekte natuurgebied Holtlingerveld. Ook buiten deze drie grootste natuurterreinen biedt Westerveld volop ruimte aan bos, heide, vennen, weiden, zandverstuivingen, aan flora en fauna.

Natuurgebieden

Voor de twee Nationale Parken is in een Beheer- en Inrichtingplan (BIP) vastgelegd hoe flora en fauna worden beschermd, ontwikkeld én hoe de terreinen toegankelijk zijn en blijven voor natuurliefhebbers. Voor het natuurgebied Holtlingerveld zijn 'de lijnen naar de toekomst' vastgelegd in een Integraal Plan (IP). De drie grote natuurgebieden zijn aangewezen als Natura2000-gebieden. Bij het opstellen van de beheerplannen wordt gebruik gemaakt van de BIP's en het IP. Voor de natuurterreinen geldt dat continue de balans wordt gezocht tussen enerzijds de bescherming en ontwikkeling van de natuur en anderzijds het gebruik van de gebieden én de omliggende terreinen door de mens.

Dwingeloo

De oppervlakte van Westerveld is 28.300 hectare; het aantal inwoners is bijna 20.000. Dat betekent veel ruimte voor 'groen'. Temidden van natuurschoon zijn 26 kernen te vinden, waarvan Dwingeloo meedoet in de competitie Entente Florale 2011. Dwingeloo grenst direct aan het NP Het Dwingelderveld: een uitgestrekt

natuurgebied met het grootste natte heidegebied van West-Europa. Het dorp biedt bijzondere groenelementen zoals de brink, woningen met grasdaken, fruitbomen waarvan de bewoners de vruchten mogen plukken en verzorgd openbaar groen.

Gasten

Recreatie en toerisme zijn erg belangrijk voor Westerveld. Deze sectoren zorgen voor een groot deel van de werkgelegenheid, naast de landbouwsector. Jaarlijks bezoeken circa 2,5 miljoen gasten de gemeente. Westerveld hecht dan ook veel waarde aan de natuur en aan hoogwaardige voorzieningen. Er wordt in de gemeente enkele honderden kilometers fiets-, wandel- en ruiterspaden onderhouden, door onder andere de gemeente, Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer. Een manier om een route door Westerveld uit te stippelen is het fietsknooppuntensysteem, dat Drentse gemeenten samen met het Recreatieschap Drenthe gerealiseerd hebben.

Westerveld voert actief economisch en toeristisch beleid, dat onder andere zijn weerslag heeft gekregen in een uitvoeringsprogramma met acties zoals het ontwikkelen van belevingsroutes en samenwerkingsverbanden, om het toerisme op een passende manier te blijven stimuleren.

De natuur en het landschap zijn voor recreatieondernemers goud waard. De ligging van een recreatiebedrijf in of aan de rand van een natuurgebied zorgt vanwege de regelgeving ook voor de nodige 'uitdagingen' bij vernieuwing of uitbreiding van het bedrijf. Vanuit de gedachte dat natuur en recreatie elkaar juist kunnen versterken, is het project Natuurlijke recreatie Drenthe opgezet; een uniek samenwerkingsverband tussen de Recron, de Milieufederatie Drenthe, de provincie, gemeenten en het Recreatieschap.

Duurzaamheid

De gemeente heeft een BDT-certificaat (juni 2011) van Stichting Milieukeur (SMK). Doel van de BDT: op een milieuverantwoorde manier het beheer van het groen en de verhardingen uitvoeren. De gemeente is gecertificeerd op het hoogste niveau: goud. De gemeente is chemievrij en maakt alleen gebruik van methoden als branden, stomen en hete lucht. Op alle sportvelden worden sinds 2010 natuurlijke meststoffen gebruikt en bij de aankoop van tractiemiddelen is duurzaamheid een voorwaarde: de machines stoten zo weinig mogelijk CO2 uit en voor de smering worden biologische oliën gebruikt.

In het voorjaar van 2011 is het Openbare Verlichtingsplan vastgesteld. De komende jaren wordt circa € 1,5 miljoen geïnvesteerd in duurzame openbare verlichting. Uitgangspunt is: geen verlichting tenzij dit noodzakelijk is vanwege veiligheidsaspecten (verkeersveiligheid, sociale veiligheid).

Samenvatting van de bevindingen van de jury

Dwingeloo is gelegen in het landelijke Drenthe, maakt deel uit van de gemeente Westerveld en beroept zich terecht op zijn historische aspecten, wat ook in het groen van de kern en het landschap tot uitdrukking komt. Vanuit het hart gaan robuuste boomstructuren over in het landschap. Het landschap bestaat uit esgronden en beekdalen, heidevelden, bossen, lanen en jonge ontginningen. Verder zijn er twee nationale parken aanwezig. Samen met de vele landgoederen vormen zij een fraai decor. Archeologie en cultuurhistorie oefenen samen met het landschap een unieke aantrekkingskracht uit op de toerist en recreant. De gemeente heeft een hoog ambitieniveau voor de ontwikkeling en versterking van het landschap. Vasthouden van de eigen identiteit is hierbij het uitgangspunt. Vanuit het landschap heeft Dwingeloo een mooi dorpsgezicht. Op vele plekken in het buitengebied komt de markante kerktoren in het vizier, omgeven door een groene omlijsting. Het dorp heeft een ruim aanbod van verblijfsaccommodaties met talloze fiets-, en wandelroutes en trekt daardoor grote aantallen toeristen, die in alle rust kunnen genieten. De woonwijken zijn goed en degelijk inricht en hebben in samenspel met de particuliere tuinen een hoge belevingswaarde. Het beschermde dorpsgezicht met de brink is natuurlijk de ontmoetingsplek voor bewoners en toeristen. Dit is het kloppend hart van Dwingeloo. De gemeente streeft naar duurzaam beheer en maakt dat waar in enkele voorbeeldige projecten, zoals het nieuwe gemeentehuis en de renovatie van de brink. Bewoners en organisaties kunnen bij deze projecten hun inbreng leveren, doordat ze er tijdig bij worden betrokken.

Het bestuur van Entente Florale Nederland kent op aanbeveling van de jury de gemeente Westerveld voor de kern Dwingeloo Goud toe in de categorie 'dorpen en kleine steden'.

WINNAAR ZILVER IN DE CATEGORIE 'STEDEN'

Ontmoet Meppel

Waar drie waterstromen samenkwamen, is Meppel geboren. Water bracht handel en welvaart. Meppel is de grootste havenstad van Drenthe en een knooppunt voor de pleziervaart. Samenkomend water kent ook de kant van wateroverlast; beelden van een koningin met laarzen aan kent u wellicht nog uit 1998. In ruimtelijke zin heeft Meppel het water omarmd in de verschillende woonwijken. Waterbeleid en ruimtelijk ontwerp betekenen nu antwoord geven op kwantiteits- en kwaliteitsvraagstukken. Bijvoorbeeld waterberging combineren met stedelijk uitloopgebied of aanpassing van de oeverzone voor toename van biodiversiteit.

Kloppend hart

De binnenstad van Meppel bruist. Winkelend publiek, diverse evenementen (Meppeldagen, festivals): het is er altijd gezellig. Meppel kent in die kleine binnenstad maar liefst 7 pleinen of parken die lucht en ruimte geven en dat bruisende mogelijk maken; of een moment van uitrusten of van boterham eten op een bankje op weg terug naar de auto. Het 8e plein is in wording op het te ontwikkelen Het Vledder: van parkeerplaats naar verblijfsplein. Het zijn publieke ruimtes in plaats van openbare ruimtes. Water, oude uitvalswegen en ligging maken van Meppel een prima uitvalsbasis voor pleziervaarders of fietsers om de omgeving in te trekken en 's avonds weer heerlijk van de levendigheid te genieten. De Wieden, het oude landschap langs de Reest, de bossen en heide bij Havelte, allemaal verbonden via een fietsroutenetwerk. Meppel, de poort van Drenthe.

Groene longen

Meppel is rijk aan parken. Op de ruim 28.000 inwoners kent het 10 parken en daarnaast een dooradering van grotere groenzones. Voor iedere inwoner van Meppel

is een park op loopafstand voorhanden. Het Wilhelminapark is onze parel. Leonard Springer ontwierp het begin vorige eeuw. Zijn combinatie met formele barokelementen (ganzevoet) en het schijnbaar speelse van de landschapsstijl (plotselinge uitzichten) is goed bewaard gebleven. Een recente reconstructie naar het oorspronkelijke ontwerp heeft een aantal verdwenen zichtlijnen weer in ere hersteld.

'Toename van biodiversiteit', zegt het Milieuactieplan en 'Gebruiksthema's voor de parken' zegt het Groenstructuurplan. Maar hoe doe je dat? Meppel heeft in een onderzoek van de stadsparken de ecologische- en belevingswaarden gescoord. Het aantal zeldzame soorten en natuurlijke elementen geven een score van 0-10. Parkbezoekers hebben één van de volgende 5 petten op: gezelligheid, ertussen-uit, interesse, natuur of sport. Via een eenvoudig scoringsstelsel hebben gebruikers van de parken de huidige geschiktheid van de parken voor deze 5 doelgroepen bepaald. Concrete maatregelen voor natuur en gebruik maken het mogelijk om van rapportcijfer 7 naar een 8 te gaan. Gefaseerd maaibeheer of faunapassage kunnen dat voor de natuurwaarden doen, het aanpassen van padenstructuur of het geven van informatie voor de belevingswaarden.

Keukentafel

Aan de keukentafel wordt gewerkt en worden plannen besproken voor nu en straks, samen met anderen. Dat is waar Meppel nu staat en mee bezig is: rapporten uit de kast en naar de kontzak. Van visies, doelen en eindbeelden naar een planmatige uitvoering en beheer, SMART. Streefbeeld voor het groen in de wijken geven praktische invulling aan ecologische doelen maar geven ook de beheerder handvaten voor dunning of sortiment.

Plannen maken voor en met de gebruiker en partners. Een speelruimteplan dat kinderen in beweging zet om te spelen en te ontmoeten, opgezet met de inbreng van de kinderen en jongeren zelf. Een landschapsprogramma Broekhuizen waarin letterlijk aan de keukentafel de inbreng en betekenis van het individuele erf voor het landschap wordt afgesproken, binnen de landschappelijke kaders (toetsingskaart). Landschap maken we samen.

Kortom

Ontmoet Meppel: een kloppend hart met groene longen. De combinatie van een bruisende binnenstad verweven met natuur- en landschapswaarden tot aan de voordeur maken Meppel het ontmoeten waard! Meppel verwelkomt u graag.

Samenvatting van de bevindingen van de jury

Meppel presenteert zich terecht met haar historisch centrum en waterwegen. Langs de beken en vaarten heeft Meppel zich ontwikkeld tot een stad met een compact centrum en ruime groene wijken. De gemeente stuurt haar streven naar een complete stad met een groot aantal beleidsdocumenten en weet deze beleidsvoornemens praktisch en direct om te zetten naar uitvoering. Met een integrale aanpak worden gelijktijdig meerdere doelen verwezenlijkt. De jury was onder de indruk van deze doelgerichte aanpak. De parken en grotere groengebieden zijn ruimtelijk fraai met afleesbare historische en landschappelijke structuren. Meppel heeft een mooie groene stadsrandzone met een goede overgang naar het natuurgerichte landschap, ondanks infrastructurele insnoering. De gemeente is sterk in de inrichting en beheer van gebieden met natte natuur, de jury heeft veel waardering voor de natuurgerichte resultaten. Onder de noemer toekomstbestendigheid zet de gemeente zich nu breed in op het gebied van duurzaamheid met mooie resultaten op gebied van waterkwaliteit en schone leefomgeving. De bewoners worden goed betrokken bij de vorming en uitwerking van gemeentelijke plannen, ook bewonersinitiatieven worden gewaardeerd. De praktische aanpak in de samenwerking sprak de jury aan. Het voorzieningenniveau op gebied van recreatie en toerisme is hoog, zowel voor de eigen bewoners als de toeristen. De gemeente Meppel mag zich terecht presenteren met "een kloppend hart en groene longen".

Het bestuur van Entente Florale Nederland kent op aanbeveling van de jury de gemeente Meppel Zilver toe in de categorie 'steden'.

Het bestuur van Entente Florale Nederland kent op aanbeveling van de jury de gemeente Meppel een Certificaat Bijzondere Waardering toe voor Natuur in verband met de inzet op natuurontwikkeling in en langs het water, de belevingswaarde en de methodische monitoring.

Overloon

Gemeente Boxmeer - Provincie Noord Brabant

WINNAAR ZILVER IN DE CATEGORIE 'DORPEN EN KLEINE STEDEN'

Overloon verleidt en verbindt

Overloon is een uitzonderlijk dorp. Gelegen tussen twee landduinen, in nabijheid van de Maas en doordrenkt met de karakteristieke Brabantse sfeer is het de parel van gemeente Boxmeer. Niet alleen de landschappelijke ontstaansgeschiedenis maar ook de gebeurtenissen in het recente verleden drukken hun stempel duidelijk op de verschijningsvorm van het dorp. Iedereen voelt zich thuis in Overloon. Mensen wonen er graag en blijven er ook graag wonen tijdens hun oude dag. Ook recreanten voelen zich thuis in Overloon. De natuur, de geschiedenis, de attracties en de sfeer, kortom het verhaal van Overloon verleidt jaarlijks vele mensen het dorp te bezoeken. Wat het verhaal van Overloon zo uniek maakt zijn de verschillende onderdelen waaruit het bestaat. Gemeente Boxmeer heeft de laatste jaren dit verhaal, in samenwerking met de inwoners en ondernemers van Overloon, de ruimte gegeven om zich te ontwikkelen en kleur te geven. Het mooie is dat het verhaal niet alleen verleidt, maar ook verbindt.

Verleden en heden

Overloon is in het collectieve geheugen gegrift door de tankslag in 1944. De Duitsers en geallieerden raakten slaags op 30 september in de buurt van Overloon. Duitse en Amerikaanse tanks bestookten elkaar onophoudelijk. Ongeveer een week later mengden zich ook Britse troepen in de strijd. Uiteindelijk duurde het bijna drie weken voordat Overloon en het zuidelijker gelegen Venray waren bevrijd. De Slag om Overloon staat bekend als de zwaarste tankslag die ooit op Nederlands grondgebied heeft plaatsgevonden. Overloon werd na de oorlog weer opgebouwd. Driekwart van de bebouwing is van na de oorlog. Er werd zoveel mogelijk gebaseerd op het oude, karakteristieke uitwaaierende stratenpatroon.

Deze geschiedenis heeft een plek gekregen in het Liberty Park waar het Nationaal oorlogs- en verzetsmuseum het verhaal van de oorlog vertelt. Het Liberty Park neemt een belangrijke plek in binnen het dorp. Het is niet alleen een prachtig park, het is een belangrijke toeristische trekpleister en daarmee van groot economisch belang.

Jong en oud

Mensen wonen graag in Overloon. Een vriendelijk dorp met de nodige voorzieningen bij de hand. In een mooie omgeving, goed ontsloten. Jonge mensen willen zich vestigen in Overloon en ouderen willen hier graag blijven tijdens hun oude dag. Gemeente Boxmeer geeft hieraan gehoor door naar vraag vanuit het dorp te bouwen in Overloon-West. Het plan is duidelijk ingepast binnen de landschappelijke kwaliteit van de plek en zijn omgeving. Ook zijn de mogelijkheden voor verdichting en afronding van de dorpskern benut. Zo blijven de generaties behouden voor Overloon.

Natuur en cultuur

Het meest in het oog springt de verbinding tussen natuur en cultuur in Overloon. Binnen het dorp en ver daarbuiten genieten vele mensen dagelijks van deze elkaar versterkende factoren. Een route tussen het reeds genoemde Liberty Park midden in het dorp en het Zoo Parc aan de andere kant van het dorp is duidelijk en beleefbaar gemaakt door beelden. Ieder beeld verbindt steeds de twee thema's van de parken in zich; oorlog en dier. Daarnaast bieden de fietspaden door de bossen rondom Overloon, het Schaartven en de typisch agrarische omgeving genoeg aanleiding om de omgeving te verkennen. De uitkijktoren ten oosten van Overloon is nog een extra attractie die deze verbinding benadrukt.

Heden en toekomst

Overloon bestaat uit meer dan verleden en heden. Er wordt gewerkt aan de toekomst. Samenwerking, duurzaamheid en ontwikkeling zijn belangrijke thema's in het huidige beleid en de uitvoerende praktijk. Het dorpsplein is heringericht in samenwerking met de bewoners en is nu het kloppende hart van het dorp. Afkoppelen van regenwater is een belangrijk aspect bij bouw en renovatie. Ondernemers willen graag innoveren, passend in de schaal en sfeer van Overloon. Ook in de toekomst zal Overloon blijven verleiden en verbinden.

Samenvatting van de bevindingen van de jury

De gemeente Boxmeer maakt Overloon tot een spin in het web van het toerisme en staat voor de opgave om inwoners en ondernemers daarbij te betrekken, terwijl het landschap behouden blijft, de natuur in kwaliteit stijgt en het beschikbare budget daalt. Dat is geen gemakkelijke opgave! De jury heeft waardering voor de wijze waarop integraal beheer van de ruimte wordt ingezet. Er is een begin gemaakt met duurzame herinrichtingen. De bewoners zijn betrokken bij renovaties en bij projecten, die het behoud van het landschap beogen. De inspanningen voor duurzaamheid en milieuverbetering dienen te worden uitgebouwd, waarbij de gemeente Boxmeer voor de taak staat om eigen beleid te ontwikkelen, gericht op het samengaan van landelijk wonen met een toename van recreatie en toerisme. De jury heeft veel waardering voor de wijze waarop het toeristische potentieel van het dorp en de omgeving wordt aangesproken.

Het bestuur van Entente Florale Nederland kent op aanbeveling van de jury de gemeente Boxmeer voor de kern Overloon Zilver toe in de categorie 'dorpen en kleine steden'.

Het bestuur van Entente Florale Nederland kent op aanbeveling van de jury de kern Overloon in gemeente Boxmeer tevens een Certificaat Bijzondere Waardering toe voor Beheer en Onderhoud vanwege de vakmatige en doeltreffende uitvoering.

Bourtange

Gemeente Vlagtwedde - Provincie Groningen

WINNAAR ZILVER IN DE CATEGORIE 'DORPEN EN KLEINE STEDEN'

Imago en werkelijkheid

Bourtange ligt in de gemeente Vlagtwedde, in het uiterste puntje van Oost-Groningen. Vroeger leerde je op school het rijtje Hoogezand, Sappemeer, enz. En je leerde over uitgestrekte ontginningen, dalgrond, aardappels en schuimende, stinkende kanalen.

Met dat imago kampt de gemeente Vlagtwedde nog steeds, maar onze kanalen behoren tot de schoonste van Nederland. Het ontginningslandschap met haar mooie lommerrijke kanalen, onder architectuur gebouwde boerderijen en kunstwerken is onbekend. En de kern van het landschap Westerwolde, een zeer fraai parkachtig bekenlandschap met natte beekdalen en hoge droge essen, kent al helemaal niemand. En de vesting Bourtange?

Westerwolde

Westerwolde, het 'Woold' ten westen van de Eems, is een smalle strook glooiend essenlandschap, ooit ingesloten door het grootste moeras van Europa, het Bourtanger Moor. Op de hogere gronden ontstonden in de vroege middeleeuwen kleine nederzettingen, waaronder Vlagtwedde en Sellingen. Ter Apel bestond uitsluitend uit een klooster met enige landgoederen. In totaal woonden er in Westerwolde tot de Franse tijd slechts 200 eigeengeërfde boeren.

Vanaf de achttiende eeuw is het Bourtanger Moor stukje voor stukje drooggelegd en werden kanalen aangelegd om het veen af te voeren. Daarbij groeide Ter Apel uit tot het grootste dorp van de gemeente. Het laatste grootschalige ontginningsgebied, het Hebrecht, dateert uit 1920 en was destijds het modernste landbouwgebied van Europa. De verkaveling is nog steeds origineel en bruikbaar. Tegenwoordig wonen 16.000 inwoners op een oppervlakte van ruim 17.000 hectare. Meer dan een hectare per inwoner, waardoor de inwoners volop

mogelijkheden hebben voor recreëren in en genieten van de natuur. Er wordt gericht geïnvesteerd in de recreatieve infrastructuur en de Ecologische hoofdstructuur wordt verder ontwikkeld door het hermeanderen van de Ruiten Aa.

De cultuurhistorie, het landschap en de vesting Bourtange maken de gemeente Vlagtwedde, samen met de Stad Groningen, de grootste toeristische trekpleister van de provincie. De vesting is door de Nederlandse bezoekers uitgeroepen tot het leukste uitje in de provincie Groningen. Maar ook internationale re-enactment gezelschappen komen graag naar Bourtange om de geschiedenis te herbeleven.

Vesting Bourtange

Het gebied rond Bourtange bestond uit moeras met daarin een smalle zandrug van oost naar west, de tange. Deze tange was van strategisch belang, want het was de enige verbindingsweg tussen Groningen en Duitsland. De geschiedenis van de vesting Bourtange begint in 1580 met de fortificatie van de Boerentange in opdracht van Willem van Oranje met als doel het opstandige Groningen van hulp af te snijden.

De vesting bestond aanvankelijk slechts uit een vijfhoek, die steeds verder werd uitgebreid. Zijn grootste omvang bereikt de vesting in 1742, onder dreiging van de Oostenrijkse Successieoorlog.

Geleidelijk maakten verdroging en toegenomen vuurkracht de vesting strategisch onbelangrijk. In 1851 werd deze ontmanteld, zijn de wallen geslecht, de grachten gedempt en is het boerendorp Bourtange ontstaan. Alleen het dorpsplein, het radiale stratenpatroon, de begraafplaats en een stukje gracht herinnerden aan weleer.

In de jaren zestig van de vorige eeuw werd de streek geteisterd door werkloosheid. Om de toeristische economie te versterken besloot het gemeentebestuur de vesting te herbouwen. Gekozen werd voor een reconstructie gebaseerd op de situatie van 1742, de best gedocumenteerde en meest indrukwekkende staat. Buiten de 'nieuwe' vesting werd een strak opgezette en sobere woonwijk bijgebouwd. De vesting is nog steeds in ontwikkeling. Recent is een deel van de buitenste watergordel, de Natte Horizon gereconstrueerd.

Welbeschouwd is Bourtange waarschijnlijk in beeld en in cijfers het groenste dorp van Nederland. De gehele vesting is immers bebouwde kom: het gemeentelijk groen van de vesting bestaat uit het groen van de bebouwde vijfhoek en het groen van de omliggende contrascarpes, ravelijnen, kroonwerk en glacis. Het groen wordt deels onderhouden op basis van de originele bestekken uit de achttiende eeuw.

Korte samenvatting van de bevindingen van de jury
Bourtange en Vlagtwedde staan al jaren op de kaart als een vesting en woonplaats in een mooie, landelijke natuurlijke omgeving waar het goed wonen, werken en recreëren is. Uit de woorden van de wethouder kon worden opgemaakt dat men zich afvraagt of het toch niet te druk wordt met het toerisme en dat men daardoor zijn eigenheid kan verliezen. In Vlagtwedde is het groen ruim aanwezig, goed maar eenvoudig van opzet. Met kleur en vernieuwing in het sortiment, kan de belevingswaarde worden verhoogd. Het openbare gebied ziet er schoon uit. De berm en oevers hebben een hoge natuurwaarde, mede doordat ze goed worden beheerd. Bijzonder veel waardering heeft de jury voor de zelfwerkzaamheid van de bevolking, juist in deze kleine kernen een groot goed en waar de gemeente naar de bevolking toe veel waardering mag hebben. De gemeente gaat goed om met de verschillende onderdelen van het landschap. De jury waardeert het Ruiten A project, doch spreekt enige zorg uit over het uiteindelijk af te kunnen ronden van de EHS en voor het verder voorkomen van erosie van de stadswallen in Bourtange. De jury wil de gemeente adviseren omdat de kennis ontbreekt, derden in te schakelen om de juiste keuzes te maken bij renovatie van beplantingen om ze te laten passen in het beeld en de beschikbare ruimte. Door een intergemeentelijke samenwerking worden toerisme en recreatie terecht regionaal bevorderd.

Het bestuur van de Entente Florale Nederland kent op aanbeveling van de jury de gemeente Vlagtwedde voor haar kern Bourtange Zilver toe in de categorie 'dorpen en kleine steden'.

Het bestuur van Entente Florale Nederland kent op aanbeveling van de jury de gemeente Vlagtwedde tevens een Certificaat Bijzondere Waardering toe voor participatie in verband met de zelfwerkzaamheid van de burgers.

WINNAAR BRONS IN DE CATEGORIE 'STEDEN'

De groene kracht van Leeuwarden

Leeuwarden ligt in een zee van groen. Rondom de stad ligt een weids landschap van open ruimte, terpen en waterlopen. Groen en blauw horen in Leeuwarden bij elkaar. De waarde van natuur, water en ruimte blijken van onschatbare betekenis. Niet alleen met het oog op gezondheid, beleving en gemeenschapszin, maar ook ter versterking van het economisch klimaat. Leeuwarden wil namelijk excelleren op het terrein van energieprestaties en watertechnologie. De stad heeft de ambitie om in 2020 onafhankelijk te zijn van fossiele brandstoffen en zet daarom voortvarend in op het gebruik van groen gas, fotovoltaïsche energie, aardwarmte en restwarmtestromen. Leeuwarden behoort tot de nationale koplopers op het gebied van duurzame energie, heeft woningen op biogas, voldoet als eerste Nederlandse gemeente aan de nationale zonambitie, stimuleert het gebruik van led-verlichting en heeft de meeste duurzame tankstations in Nederland.

Zorg voor de longen van de stad

Verspreid in en om de stad liggen vele groene gebieden: parken, bos-, natuur- en recreatiegebieden, begraafplaatsen en sportparken. De groene gebieden vormen samen de longen van de stad. Leeuwarden wil het groen in het stedelijk gebied behouden en versterken. Een onderdeel daarvan is de aandacht voor bomen en bomenlanen in de stad. Lanen scheppen samenhang en bieden oriëntatie. Waar mogelijk zijn verdwenen monumentale en waardevolle bomen her-ingeplant. Het groenbeleid in Leeuwarden heeft vier doelstellingen: we werken aan een betere balans tussen bebouwing, groen en water. We willen het groen verbeteren en ook meer toegankelijk maken. We werken aan betere verbindingen tussen stad, ommeland en groengebieden. En we scheppen meer ruimte voor groen in de stad en in uitbreidingsgebieden.

Groen is van en voor de bewoners

Het groen in Leeuwarden is van en voor de bewoners. Zij kunnen er passief van genieten of er actief gebruik van maken. Een actieve leefstijl vraagt mogelijkheden om dichtbij huis te bewegen, in de vorm van speelplekken, trapveldjes en ommetjes, en recreatiemogelijkheden in de nabije omtrek. De gemeente is eerstverantwoordelijk voor de groene openbare ruimte, maar waar mogelijk vormt zij 'groencoalities' met (verenigde) bewoners, woningcorporaties en maatschappelijke organisaties. Door de instelling van wijkpanels heeft de gemeente direct contact met de wijken en dorpen. Bewoners kunnen bijvoorbeeld via de jaarlijkse bewonersschouw meekijken naar het onderhoud van de openbare ruimte. Elk wijkpanel heeft een eigen budget voor initiatieven die ten goede komen aan de wijk, zoals bollenaanplant bij de entrees van de wijk, een herdenkingsboom voor een bijzondere wijkbewoner of een gezamenlijke volkstuin.

Ook kinderen doen mee. In het kader van het Jantje Beton-project nemen schoolkinderen deel aan het Kinderactieteam dat de buurt van hun school schouwt. Het actieteam kijkt naar groen, veiligheid, speelplekken en bijvoorbeeld hondenpoep. De gemeente neemt de ideeën van kinderen mee in de verbetering van de omgeving.

Groen verlaagt de stressfactor

Het belang van groen voor de gezondheid is evident. Groen nodigt uit tot bewegen, bevordert de sociale samenhang en houdt het klimaat in de stad beheersbaar. Groen heeft bovendien een rustgevend effect en helpt de stressfactor in de stad te verlagen. Een project waar vele aspecten van groen en gezondheid samenkomen, is het Leeuwarder Bos aan de noordkant van de stad. Tussen 1992 en 1996 zijn hier weilanden met bosplantsoen beplant, ter compensatie van de CO₂-uitstoot. Het 140 hectare grote terrein biedt ruimte voor houtproductie, natuur, recreatie en wonen, en wordt steeds interessanter voor verschillende plant- en diersoorten.

Visie en vitaliteit

Door het groen te behouden en te versterken, presenteert Leeuwarden zich als een aantrekkelijke stad om te wonen, werken, studeren en recreëren. Want de aandacht voor groen toont de visie en de vitaliteit van de stad.

Korte samenvatting van de bevindingen van de jury
Leeuwarden ligt te midden van het Friese landschap van terpen, open ruimten en waterlopen. Het groen in de stad is veelzijdig, van hoogwaardig en goed onderhouden tot en met de singels tot meer divers, tijdgebonden en wisselend van niveau en verzorging in de uitbreidingswijken.

Van bijzondere kwaliteit en van groot belang is het water in en om de stad, zowel gebruiksmatig als beeldbepalend. Daarnaast verdient de zorgvuldige vormgeving van de oevergang van het stedelijk gebied naar het omringende landschap veel waardering, het heeft geleid tot ruimtelijk boeiende stadsrandzones.

De gemeente is zich er sterk van bewust dat groen en water de basis vormen voor de recreatie en het toerisme. Zij geeft dit gestalte door het gevoerde beleid van stimulering ten aanzien van deze elementen. De jury plaatst kanttekeningen bij de wijze waarop de herstructurering van de delen van het groen in de renovatiewijken plaats vindt. Daarnaast vraagt het onderhoud met name in de oudere uitbreidingswijken meer zorg.

Het bestuur van Entente Florale Nederland kent op aanbeveling van de jury de gemeente Leeuwarden Brons toe in de categorie 'steden'.

Het bestuur van Entente Florale Nederland kent op aanbeveling van de jury, de gemeente Leeuwarden tevens een Certificaat Bijzondere Waardering toe voor het Jaartheme Groen en Gezondheid vanwege de goede variatie en bereikbaarheid van het groen, de grote variatie in concrete projecten en de betrokkenheid van de burgers.

WINNAAR BRONS IN DE CATEGORIE 'DORPEN EN KLEINE STEDEN'

Sfeervol Meerssen, daar vind je wat je zoekt

Wie rust en prachtige natuur zoekt, zit goed in het Zuid-Limburgse Meerssen. De gemeente Meerssen is centraal gelegen in het Heuvelland en is qua natuurschoon rijk bedeed. Met zijn landelijke en groene karakter vormt de gemeente een groene buffer tussen de stedelijke gebieden. De prachtige landschappen en natuur, panorama's en vergezichten, veel verborgen moois, monumentale gebouwen, een rijke schat aan cultuur historisch erfgoed en karakteristieke dorpskernen maken dat het in Meerssen goed vertoeven is. De dorpskernen Bunde, Geulle, Ulestraten, Rothem en Meerssen zijn op zichzelf al groene parels in het Limburgse land. In de mooie natuur kan de wandelaar en de fietser zijn hart ophalen. Maak eens een wandeling in het mooie Bunderbos, natuurgebied de Dellen, de Biesenberg of een fietstocht door de karakteristieke dorpskernen. Als u even wilt uitrusten, kunt u genieten van de gezellige cafés of restaurantjes langs de route.

PROOSDIJPKAMP MEERSSEN

In het centrum van Meerssen is het prachtige Proosdijpark zeker een bezoek waard. In 1938 werd in het Proosdijpark een klooster gebouwd en daardoor werd het Proosdijpark in twee delen gesplitst. In 2003-2004 is het openbare deel van dit park ingrijpend gerenoveerd. In het voorjaar van 2011 heeft de inmiddels voormalige kloostertuin een flinke opknappbeurt ondergaan. Op basis van historisch onderzoek werd een plan gemaakt voor het herstel van de tuin. Met behulp van subsidie van de Provincie Limburg zijn de voormalige Kloostertuin en het Proosdijpark nu weer met elkaar verbonden. De oude allure van het park in de Engelse landschapsstijl is terug. Het gedempte vijverdeel (ca. 1960) zal in de komende jaren worden uitgebreid richting de Markt (3e fase Centrumplan Kern Meerssen). Daarnaast wordt een nieuwe brug over de vijver aangelegd. Midden in het Proosdijpark bevindt zich de Gloriëtte, een voormalig

theehuisje uit 1895. In het logo van de gemeente Meerssen staat de Gloriëtte symbool voor al het charmante, authentieke, soms versholene moois dat de gemeente Meerssen te bieden heeft.

GROENBELEID

In 2003 is het Groenbeleidsplan vastgesteld. De gemeente Meerssen is op dit moment bezig met een kerntakendiscussie. Na de vaststelling van hiervan (2e helft 2011) is het richtinggevend kader bekend voor de invulling van het gemeentelijk beleid in de komende jaren. Op basis hiervan wordt een nieuw Groenbeleidsplan opgesteld. Vooruitlopend hierop is het bomenbeleid in 2011 vastgesteld.

De bermen in de gemeente worden natuurbewust gemaaid. Dit heeft geleid tot een verrijking van de bermflora en -fauna. Door de ligging van drinkwaterwingebieden, rioolafkoppelingen en de rivieren de Maas en de Geul worden geen chemische onkruidbestrijdingsmiddelen toegepast bij het beheer van verhardingen en openbaar groen.

EHS EN NATUURONTWIKKELING

De gemeente Meerssen is een schitterende groene gemeente. Door het heuvelachtige landschap en de prachtige natuur van bijvoorbeeld het Bunderbos, landgoed Vliek, het beneden Geuldal, de Grensmaas, de bossen van Waterval, de Dellen en het Meerssenerbroek is de gemeente een lust voor het oog.

Door de aanleg van twee ecoducten over de autosnelweg A2 wordt een belangrijk knelpunt in de ecologische hoofdstructuur opgelost. De ecoducten sluiten aan op de bestaande natuurgebieden en de ecologische hoofdstructuur. De gemeente Meerssen is actief bezig in de aanloopgebieden en in de ecologische hoofdstructuur. Zo is een aantal knelpunten al opgelost en zijn verster-

kingen uitgevoerd. Enkele voorbeelden hiervan zijn: natuurontwikkelingsproject de Biesenberg, het Beneden Geuldal en de aanloopgebieden naar de ecoducten over de A2. Wandelaars en fietsers kunnen hun hart ophalen in het prachtige landschap en de schitterende natuur die de gemeente Meerssen rijk is.

Dus brengt u een bezoek aan Zuid-Limburg? Vergeet dan niet een kijkje te nemen in de gemeente Meerssen, want: in sfeervol Meerssen, daar vind je wat je zoekt!

Samenvatting van de bevindingen van de jury
Meerssen beroept zich terecht op zijn historische aspecten, wat ook in het in de kern gelegen Proosdijpark en de vele kapellen en beelden in het landschap tot uitdrukking komt. De gemeente staat voor de opgave in de vijf verschillende kernen de ambities ten aanzien van het groenbeleid ook in de oude wijken tot uiting te laten komen. De jury pleit ervoor de helder verwoorde ambities goed te vertalen naar dit groenbeleid. Vervolgens vraagt de jury extra aandacht voor het ontwerpen van de buitenruimte en zijn samenhang met de directe omgeving. De jury heeft veel waardering voor de zorgvuldige wijze waarop het Proosdijpark wordt gerestaureerd. De resultaten tot nu toe zijn veelbelovend. De zorg voor het fraaie buitengebied met zijn schitterende vergezichten en natuurlijke kwaliteiten, die onder meer tot uiting komt in het natuurontwikkelingsproject de Biesenberg is indrukwekkend te noemen. Het bezit van 50 ha. ruilgrond is uitermate bevorderend voor een strakke planning en een slagvaardige uitvoering van ecologische projecten in relatie tot de EHS. De bewoners zijn zeer goed betrokken bij zowel de renovaties, het beheer, de stadsnatuur, als bij het behoud van het fraaie landschap. De samenwerking met het Instandhouding Kleine Landschapselementen(IKL) en de IVN alsmede de buurtnetwerken is goed. De inspanningen voor duurzaamheid en milieu kunnen zeker nog worden uitgebouwd, waarbij Meerssen voor de taak staat om een duidelijk eigen beleid te ontwikkelen. De jury heeft waardering over de wijze waarop het recreatieve gebruik en het fiets- en wandeltoerisme worden bevorderd en zeker voor de wijze waarop de gemeente het regionale beleid volgt.

Het bestuur van Entente Florale Nederland kent op aanbeveling van de jury gemeente Meerssen Brons toe in de categorie 'dorpen en kleine steden'.

Het bestuur van Entente Florale Nederland kent op aanbeveling van de jury de gemeente Meerssen tevens een Certificaat Bijzondere Waardering toe voor Natuur en Landschap door haar strategische visie en de goede participatie op dat gebied.

Meningen van de gemeenten

Groen is steeds meer vanzelfsprekend

De plaats voor groen in het gemeentebestuur lijkt steeds meer vanzelfsprekend. We legden vier deelnemende gemeenten van vorig jaar en twee van dit jaar enkele vragen voor over de redenen en ervaring rond hun deelname aan Entente Florale en het effect van deelname aan deze competitie.

De redenen om deel te nemen aan de Entente Florale competitie waren divers: competitie, een toets of het groenbeleid op koers ligt en/of goed georganiseerd is.

Voor de Nederlandse en Europese gouden 2011 winnaar Deventer betekende de deelname vooral een toets. "We zijn een mooie historische stad en hebben jaren veel geïnvesteerd in groen. Het Groenbeleidsplan dat richtlijnen geeft voor de inrichting en het beheer van het openbaar groen is goed. We hebben 70.000 bomen. Ons Bomenbeleidsplan zet in op een duurzame bomenstructuur: het uitvoeren van kwaliteitsbeheer van de bestaande bomen, het inrichten van optimale groeiplaatsen voor nieuwe bomen en het behouden, beschermen en beheren van monumentale bomen. De oude door Leonard Springer ontworpen parken zijn prachtig gerestaureerd. We hebben 378 wilde plantensoorten in onze ecologisch beheerde berm", zegt Margriet de Jager, wethouder openbare ruimte van deze stad. "Waarom zouden we dan niet meedoen aan de verkiezing van de groenste stad van Nederland?"

Elburg (2010) was al eerder door de jury genomineerd om mee te doen. "Deze keer hadden we pas het gevoel, dat we alles voldoende op orde hadden. Het is een leuke test om te zien hoe ons groenbeheer beoordeeld wordt", zegt Alex Welink, hoofd afdeling beheer van de gemeente Elburg. "Onze criteria over duurzaamheid, participatie en landschapsbeheer zijn getoetst. Ons stadje is daarin onderscheidend."

Ook voor Joure (2010), in de waterrijke gemeente Skarsterlân was de deelname bedoeld als check. "We hadden zelf het idee, dat we het goed voor elkaar hadden. We deden mee om te zien of we voldeden met datgene dat we voor ogen hadden", zegt Harm de Roo, bedrijfsleider wijkbeheer bij de gemeente Skarsterlân. "We hebben vijf jaar geleden met de raad, politiek en besturen van plaatselijke belangenverenigingen afgesproken welke beeldkwaliteit van groen we voor ogen hebben in de verschillende typen gebieden. Daar is het budget op gebaseerd. Toen het er twee tot drie jaar geleden netjes lag, hebben we besloten mee te doen. De deelname aan Entente Florale diende als stok achter de deur om het af te maken."

Uitdaging

Twee gemeenten die dit jaar meedoen, Leeuwarden en Westerveld, weten op het moment van het interview nog niet wat hun resultaat is binnen de Entente Florale competitie.

"We zitten met ons groen op de goede weg en voelen ons uitgedaagd", zegt Richard Cöp, teamleider bedrijfsbureau Wijkzaken van Leeuwarden. "Tot op heden is het gelukt om voldoende groen in de wijken te hebben. We hebben in de binnenstad van Leeuwarden bijvoorbeeld de haven gelegen in de mooie Prinsentuin, veel historie en oude bomen. Het nieuwe groenbeleid "Meer openbaar groen, minder regels" is unaniem aangenomen in de Raad en de bezuinigingen hebben niet geleid tot aanpassing van de door de Raad vastgestelde na te streven beeldkwaliteit. In de gehele stad blijft het groen op een basisniveau en in de parken, binnenstad en kantorenhaak op hoog niveau."

"De gemeente Westerveld doet mee met de dorpskern Dwingeloo", zegt Johan Trompetter, cultuurtechnisch medewerker van deze in het groen gelegen gemeente.

"In ons beleidsplan 'kwaliteit openbare ruimte' ligt de kwaliteit van het openbaar groen van Westerveld vastgelegd in beelden hoe we ons onderhoud willen doen binnen en buiten de bebouwde kom. Alles wordt duurzaam aangelegd: met duurzame materialen (gebakken steen in plaats van beton), waar mogelijk met biologisch gekweekte planten en anders met Milieukeur en sinds 2005 is de onkruidbestrijding chemievrij. We voeren het Landschapsplan uit samen met mede-groendeigenaren (natuurorganisaties) en bewoners van de buitengebieden met een authentieke erfbeplanting zoals fruitbomen en meidoornhagen. We passen duurzaam terreinbeheer toe maar hebben nog geen certificering. We willen graag horen of de jury vindt dat ons beleid en de kwaliteit van het groen overeenkomen."

Samenwerken in groen

Nijmegen, deelnemer in 2010, had nog een reden om mee te doen: Het groen binnen de eigen organisatie meer op de kaart zetten. "Onze organisatie is wat

betreft het groene werkgebied versnipperd over vijf verschillende afdelingen. Voor de Entente Florale hebben we samengewerkt aan 'ons groen'. Het was dus een soort bindmiddel voor de eigen organisaties. We hebben samengewerkt aan een project waarin iedereen op eigen niveau trots kon zijn", zegt projectleider Gerda Hendriks. Zij is binnen de gemeente beleidsadviseur groen, natuur en landschap. "We hebben daardoor meer begrip gekregen voor elkaars positie."

Geen extra inspanning bij voorbereiding

De meeste deelnemende gemeenten deden weinig bijzonders ter voorbereiding, maar lieten het resultaat van eerder ingezet groenbeleid zien. De belangrijkste activiteit was het bepalen van de route voor de juryleden, door de gemeente zodat zij konden zien wat er binnen de gemeente speelt op groengebied. "We hebben de zaak niet extra opgedirkt", zegt Trompetter van de gemeente Westerveld. "Wel hebben we op een aantal locaties de mensen zelf aan het woord gelaten."

Geen extra middelen, wel extra aandacht gold ook voor Leeuwarden. De jury kon in een alternatieve elfstedentocht elf locaties bezoeken met verschillende vervoermiddelen: per fiets, boot, bus of wandelend. Datzelfde gold voor de gemeente Elburg. "We hebben hooguit een maai- of schoffelbeurt wat naar voren gehaald."

De Entente Florale competitie was voor de gemeente Skarsterlân vooral een stok achter deur om zaken die in gang waren gezet af te maken. Ook Deventer besteedde weinig extra geld. "Het is vooral het resultaat van een jarenlang goed groenbeheer."

Bewonersparticipatie

Bewonersparticipatie is een van de criteria waar de jury op let. Daarom laten we de gemeenten aan het woord over de rol van de inwoners in het groenbeleid en tijdens Entente Florale.

De gemeente Westerveld werkt met klankbordgroepen, zodat wijkbewoners kunnen meedenken over het beleid en de uitvoering.

Leeuwarden doet iets gelijksoortigs met de wijkpanels, maar betreft de burger ook daadwerkelijk door het uitgeven van bijvoorbeeld wijkwaardebonnen voor goede initiatieven vanuit de bevolking. Ieder wijkpanel beschikt over haar eigen middelen. Tijdens Entente Florale lieten de 'bomenridders' zien hoe zij zich inzetten voor de bomen in Leeuwarden en omgeving. De medewerkers van de Doarpstún Snakkerbuorren (www.dedoarpstun.nl) vertelden met trots over hun gezamenlijke 'tuin' en de vele activiteiten en maatschappelijke activering van mensen. Bewoners/wijkpanelleden vertelden over het groen in hun eigen wijk. Nijmegen, deelnemer in 2010, heeft een lange geschiedenis wat betreft burgerparticipatie. Niet voor niets kreeg deze gemeente hiervoor een Certificaat Bijzondere waardering. Bij elkaar zijn er naar schatting enkele honderden bewoners actief, onder andere met

het gezamenlijk beheren van kleine gebiedjes, het beplanten van geveltuinen en boomspiegels. Ze hebben ook tijdens de presentatie een belangrijke rol gespeeld. Bij ieder project konden mensen vertellen op welke wijze ze erbij betrokken waren.

De gemeente Deventer laat de bewoners zelf het groen beheren binnen de gestelde kaders. "Het kan dan gaan om snippergroen of bijvoorbeeld een rotonde. De stichting Groei en Bloei heeft bijvoorbeeld een door hen ingeplante rotonde in beheer"

Groen voor de gezondheid

"Groen neemt bij ons een belangrijke plaats in bij nieuwe plannen en herontwikkeling. Groen is voor ons belangrijk in het kader van gezondheid, beleving en een prettige woonomgeving," zegt Richard Cöp, van Leeuwarden. "Bij nieuwe plannen en herontwikkeling is er altijd speciale aandacht voor groen. Het is een primaire levensbehoefte en belangrijk in het kader van gezondheid, beleving en een prettige woonomgeving. Planten nemen CO₂ op en produceren O₂. Dat is belangrijk voor mensen in en om de stad. Groen geeft een positieve gezondheidsbeleving. Bij het Medisch Centrum Leeuwarden is een park aanwezig waar mensen kunnen lopen en bewegen. Ook in de nabijheid wordt meer groen gerealiseerd. Dat geldt ook voor de recreatiegebieden in en om Leeuwarden. De gedachte om groene plekken in de stad te creëren wordt goed door college en raad gedragen en komt onder andere tot uitdrukking in ons nieuwe beleid 'meer openbaar groen en minder regels' en 'de groenkaart'. Wie bomen kapt moet of nieuw bomen planten/groen realiseren of geld storten in een groen(compensatie)fonds." Ook in Deventer wordt een duidelijke link tussen groen en gezondheid gelegd. "We krijgen signalen van de huisartsen over mensen met overgewicht. Om gezond bewegen in de groene ruimte te stimuleren, hebben we wandelpaden aangelegd, waarop afstanden

gemarkeerd staan", zegt wethouder Margriet de Jager. De uitgestrekte platelandsgemeente Westerveld is 'een groot beweegterrein'. Maar de honderden kilometers wandel-, fiets- en ruiterspaden en de duizenden vierkante meters bos, heide en zandverstuivingen betekenen nog niet, dat iedereen vanzelfsprekend beweegt. Door georganiseerde sport- en spelactiviteiten en verenigingen wordt dat sportieve gebruik van de omgeving gestimuleerd.

Groen als visitekaartje

Goed onderhouden groen kan ook dienen als visitekaartje om woningen te verkopen of toeristen te lokken. Voor de gemeente Skarsterlân is dit een van de motieven om te zorgen dat het groen er goed bij ligt. De gemeente hanteert drie beeldtypen van beheer, die ze samen met de raad, politiek en plaatselijke belangenverenigingen hebben bepaald. Op plaatsen waar veel publiek komt, moet het er heel netjes bij liggen, in andere gebieden iets minder netjes en in het buitengebied hoeft het niet strak gemaaid en geschoren te zijn, maar meer landelijk. Voor de gemeente Westerveld is naast landbouw de recreatiesector de grootste en belangrijkste werkgever. Met twee Nationale parken en diverse natuurterreinen is Westerveld een van de toeristische trekpleisters in Drenthe. Zonder groen zou de recreatiesector niet zo groot zijn en blijven.

Groen voor woongenot

Groen kost geld, maar levert volgens Alex Weelink van de gemeente Elburg wel wat op. "Een groene omgeving draagt bij aan het woongenot. In een goed onderhouden omgeving heb je minder kans op verpaupering." Hij denkt wel dat de behoefte aan groen binnen een plattelandsgemeente als Elburg, zo midden tussen de natuurgebieden, anders ligt dan wanneer het over een meer stedelijke omgeving gaat. "

Groen levert op

In Nijmegen stond 'groen' politiek al goed op de kaart. "In een gemeente met GroenLinks, PvdA en D66 in het bestuur staat groen in de belangstelling. We hebben genoeg budget om gebieden in te richten en te renoveren en de kwaliteit van het groen in de wijken te verbeteren. Met de huidige bezuinigingen staat het beheer wel onder druk." Groen wordt in Deventer niet als kostenpost gezien. Voor de gezondheid zijn er wandel-, hardloop- en fietsroutes door het groen. Bij het Deventer Groenbedrijf werken mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Daardoor gaat het bij groen ook over sociale activiteiten. Bij de milieufdeling staat groen hoog op de agenda om typisch stedelijke problemen tegen te gaan, zoals CO₂, fijnstof en hitte-eilanden." Deventer werkt met onder andere met de gemeente Apeldoorn samen in het kader van The Economics of Ecosystems and Biodiversity (TEEB)*. In het kader van de prijsuitreiking van 2011 is Deventer gastheer voor het symposium 'Groen Loont'.

* TEEB staat voor The Economics of Ecosystems and Biodiversity. TEEB zal de werkelijke economische waarde van ecosystemen en biodiversiteit in beeld brengen en uitdragen. (Bron: Taskforce biodiversiteit & natuurlijke hulpbronnen)

Effect Entente Florale

Over het algemeen kregen de deelnemers aan de Entente Florale competitie een flinke hoeveelheid belangstelling voor hun deelname. “We hebben veel belangstelling gehad van de pers, van toeristen en van makelaars die in hun advertenties aanprijzen: ‘Kom wonen in de groenste stad van Nederland’. Met heel veel vrijwilligers hebben we Nederlands en internationaal goud gewonnen en daar zijn we hartstikke trots op”, zegt wethouder De Jager van

Deventer. “Ons beleidsplan is goed. Veel gemeenten moeten bezuinigen op groen, maar onze gemeente wil op niveau blijven. Daar ben ik als wethouder blij mee. We gebruiken het in onze ‘city marketing’. Bij de entrees naar de stad staan bordjes met ‘de groenste stad van Nederland en Europa’. We hebben ‘groene’ fietsroutes uitgezet en makelaars gebruiken de titel in hun verkoopbrochures. Vrijwilligers van vereniging Groei en Bloei, afdeling Deventer hebben beloofd een rotonde te beplanten en behalve het aanplanten ook minimaal vijf jaar het onderhoud te verzorgen. Verder hadden we in het jaar van de Entente Florale een verkiezing van de mooiste voortuin. Dat houden we erin. Het draagt bij aan de bewustwording van groen.”

“Voor Nijmegen heeft de deelname intern van alles afgeworpen. Iedereen heeft veel meer begrip voor eigen positie binnen het groen, of dat nu uitvoering is of beleid”, zegt projectleider Gerda Hendriks.

Maar ook naar buiten toe heeft de deelname iets leuks opgeleverd: de route van de jury is omgezet in een fietsroute. We hebben ook drie foldertjes gemaakt met informatie over de diverse punten.

“Goud is een erkenning voor wat we doen en hoe we het doen”, zegt Alex Weelink. “Voor Elburg is het positieve PR richting de burger en voor bedrijven in het groen die zaken met ons doen. Als wij een prijs winnen, straalt dit ook op hun af. Naar de bewoners kunnen we laten zien dat we als gemeente goed bezig zijn met ons openbaar groen.”

In Joure staat het groen door de deelname aan Entente Florale beter op de kaart. “We hebben veel belangstelling gehad van de landelijke en regionale pers. Onze beeldkwaliteit is een echt ‘visitekaartje’. Dat telt bij een toeristische gemeente, waar veel mensen op visite komen. Er wordt over Joure gesproken en groen staat in de aandacht in een periode dat er overal op groen bezuinigd wordt. We hopen dat dit positieve effect ook op de langere termijn aanhoudt.”

Deze brochure is een uitgave van de Stichting Entente Florale Nederland. Het ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie ondersteunt de activiteiten van Entente Florale Nederland, die zijn gebaseerd op de Vitale Groene Stad.

Tekst

All-Round Communications, Roel van Dijk en deelnemende gemeenten

Vormgeving

Studio Multicolours, Alphen aan den Rijn

Productie

All-Round Communications, Boskoop

Foto's

Plant Publicity Holland, VKC, Oase/Springzaad, Buro Sant & Co; gemeente Boxmeer, Ermelo, Leeuwarden, Meppel, Meerssen, Vlagtwedde, Westerveld, Gemeente Rotterdam/Eric Fecken omslag; gemeente Deventer

Copyright

Overname van tekst is uitsluitend toegestaan met bronvermelding.

Entente Florale Nederland

Goudse Rijkweg 1

2771 AE Boskoop

Tel: +31 (0)172 236269

Fax: +31 (0)172 217115

Mail: info@ententeflorale.nl

Web: www.ententeflorale.nl

